

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 26 (13026) 1986 чылдың январь 31, пятница 1925 чылда түзүлгөттөгөн. Өрткө 3 копейка.

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИНГЕ-ШЫНАР, ТЕМП

Бо хүннерде механизаторларның мурнунда атуу-ла сорулга — чаксы хову ажилдарына ыяк белеткенири. Бүгү техниканы хову ажилдарының үезинде үрелбес, туруушкун чок кылдыр шынарлыг септээри — оларның аразында калбарган социалисттик чарыштын кол негелдези ол.

Септелгениң эгезинден тура, Кызыл районда «Тилелге» совхоз, Бии-Хем районда «Кызыл тарачын» совхоз, Көдээ ажил-агыйның дуржулга станциязының «Сосновка» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агыйлар болгаш өске-даа ажил-агыйлар эки белеткелдиг, шалыпкын темп-биле ажилдап киргеш, республиканың совхозтарының мурнуку одуруунда чоруп, социалисттик чарышты баштап турарлар. Олардан «Тилелге» совхоз республиканың ажил-агыйларын мурнап, бүгү техниканың буруну-биле септеп дооскаш, белегиниң шугумунда тургускан. Оң бүгү техниканың бөгүн-даа болза хову-шөлдерге ажилдап үнүптеринге белем. Моон мурнунда чылдарда техника септелгениң озалдалыг турган Сүт-Хөл район бо удаада планың онаалдаларын хуусаа бетинде долору-биле күөсөдип алган болгаш райондардан бир-ле дугайында техника септелгениң дооскан. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «1986 чылдың хову ажилдарына көдээ ажил-агый техниканың чогууру хуусааында болгаш шынарлыг белеткээр база совхозтарны механизатор кадрлар-биле четчелээр дугайында» документ республикада күөсөдип алган чангыс район ол.

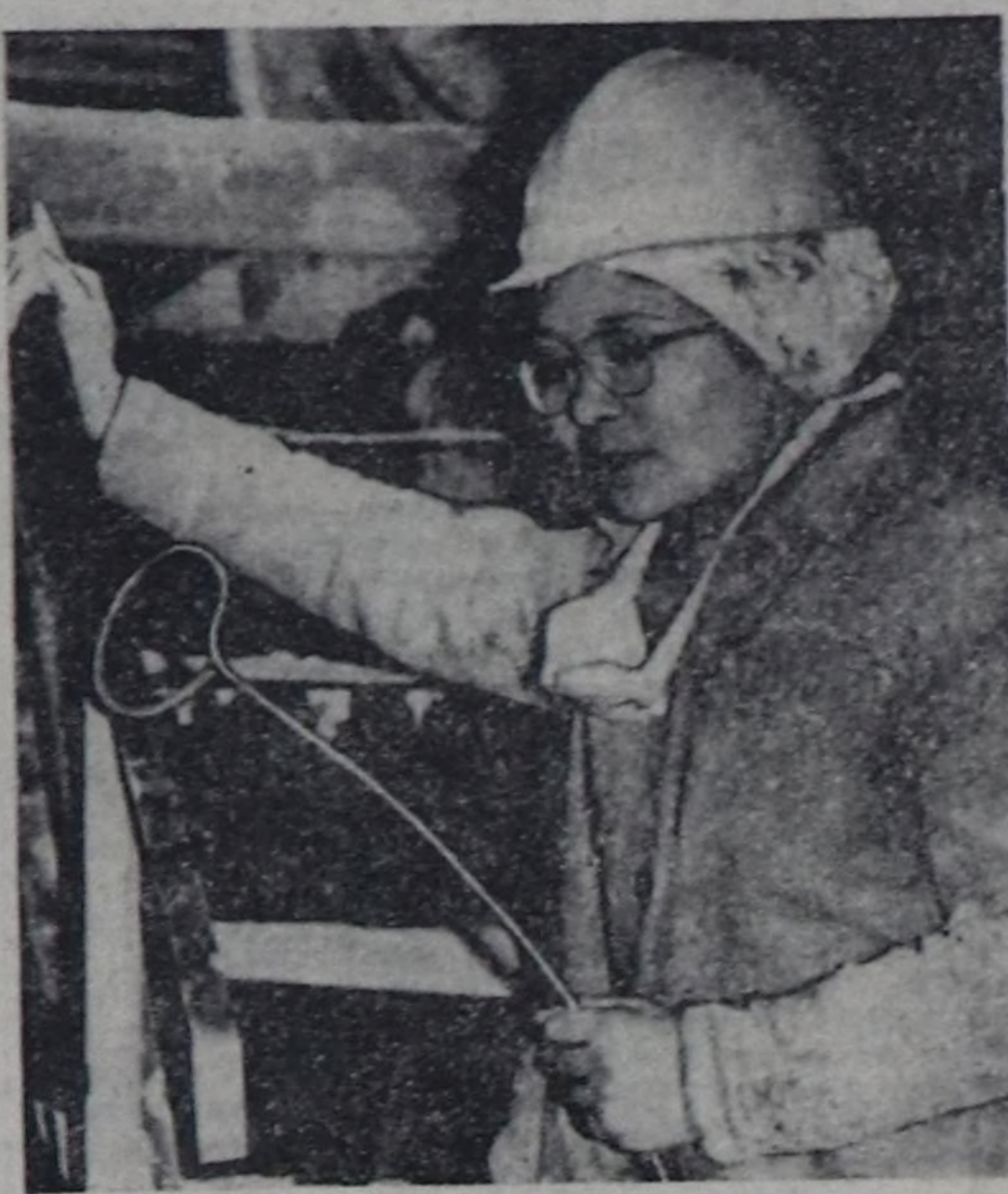
Эрткен доозукчу чылдың бо үезинде септеткен техника 66 хуу турган болза, бо чылын септелге ажилдары элээн эки чоруп, бо хүннерде ол сан 72 хуу четкен. Ол дээрге ажил-агыйларда септелгениң багай эвес чоруп турарын көргүзүп турар-дыр. Дыка хей ажил-агыйлар СЭКП-ниң XXVII съездинин ажиттынарнына чедир машиналарын болгаш көдээ ажил-агый техниканың белегиниң шугумунга чүс хуу тургузарын шийтирлээрин. Ол чорук ук ажил-агыйларда механизаторларның дүжүт дээш харыскалының белээниң херечилеп турар.

Көдээ ажил-агыйның техниктиг хандыргылазын чангыс аай эвес чоруп ам чайлаттыган, совхозтарның холбаалыг бүдүрүлгелери агроулетпүрүвүн составында кирген. Ындыг болганда, машина-трактор мастерскаяларына болгаш Сельхозтехника ажилдакчыларына машиналарын техниктиг хандыргылазы эки организастаар, оларны бедик шынарлыг септээр аргалар тургустунгун. Ыччалза-даа чамдык бүдүрүлгелер ам-даа эрги өзү-биле ажилдавышаан. Оларын септээр тракторлары шынар чок болуп, харын-даа олардан үн-геш орук ара-ла үрелип, септелгеже дедир кирип турар таварылталар бар.

Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Тес-Хем, Өвүр, Эртнер районнарның ажил-агыйларында техника септелгениң шыгыны четпестер бары үргүлчүлүшүшкүш, Чамдык мастерскаяларда техника септелгениң шынарлыг чорударына таарымчалыг байдалдар тургустунмаан: чалыдылга системалары ажалдавын турар, ишти тар, чыры эвээш, дериг-херекселдери четпес. Ол бүгү — ук районнарда ия жөнер-техниктиг албанын шийтирген эвес, шүшпөп, харыскала чок ажилының түнели. Септелгеже чогууру кичээнгейн угландырбас болза, техника чаксы сезон ажилдарына чедир четче септеттинмейн баар болгаш ажил-агыйларда хову-трактор коллективтериниң ажилдарына шаштыктыг байдалдар тургустунар болгай. Септелгени канчаар чорутканында чаксы хову ажилдарының шынары дыка хамааржыр дээриниң утпас херек.

Чер ажилдарының бо чылгы сезону онзагай талаларлыг. Көдээ ажил-агый культураларын ажилдап кылырының интенсивтиг технологиязының шийгээдип алышының эгелээр. Ону чорударына чер ажилының бедик культуразын сагыры, машина-техника аймаан шынарлыг белеткээри улуг ролду ойнаар. Ычанганга септелгеде ажилдап турар кижи бүрүзүңү кылдыр ажилдарын хүн бүрдө тодаргайлап, оларның күөсөдөдөн шыгыны контрол-лаары, ээ-харыскала чок ажилдап турарлар-биле эптеш чок болуру чутула.

Он ийги беш чылдың баштайгы чазыга уткуштур көдээ ажил-агый машиналарын болгаш чепсек-херекселдерин хынамчалыг септеп алдыр — совхозтарда чер ажилдыгларның мурнунда чутула сорулга. Ычанганга септелгениң бедик деңгелге, шынарлыг чорудары ажил-агыйларда чер ажилының тускай эртемниглеринден, МТМ-лер эртелекчилеринден, бригадирлерден улуу-биле хамааржыр. Олче кичээнгейн көдээ ажил-агый органның, партия, профивелде болгаш комсомол комитеттери чугулалал көөр ужурулуг. Техника септелгениң өйшанаада, бедик шынарлыг чорударының кичээнгей салыры — дүжүт дугайында сагыш салыры-дыр.

Хой оолдаашкыны

ЭЪЖИМНИНЧ МАЛЧЫННАРЫНДА

Улуг-Хем районун ажил-агыйларында хой оолдаашкыны кидиң-түлүк. Иянырың сөөлү хүннеринде эң-ле хей хураган «Найыра» союштуң хойну бригадаларында алдылган. Ол-ла районда «Улуг-Хем» совхозунун бир дугай хойну бригаданың малчы колданыры Э.Жим, Демир-Суг иячаар туруп турар. Ында он муң хире шөөр малды 25 коладла тургускан. Оң иштиңде беш муң аягыг хой төрүт. Бо хүннерде 600 аягыг хой төрөт, хураганы онча-менди алдылган. Амгы үеде хойга хүнде 2 колад немелде чөмөргөдөгү организастаан. Эртен хойну одажы үндүр мурнунда, кежээ оларны канжаме киндерин бетиңде бир хойга онааштыр 700 грамм ситениң, 200 грамм суланы немелде чөм кылдыр берип турар. Мал чөмниң чедер кылдыр кыштагларда дүжүргөн, ко-

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР БИС

Бистиң ферманың саагчылары, калдарыны, бызаа ажалачылары он бирги беш чылда багай эвес ажилдаан. Ол дугайы бистиң сөөлү чылдарда кылып чоруткан ажил-херектеринис бадтыкап турар. Сүт сааладыкчы болгаш күтүргө сүт сааларының беш чыл аламын хуусаада арте аягы күтүскөм, районун чүт-бараа фермаларының аразында чоруп турар социалисттик чарыкка бирги черин чаалап алган бис. Ол бисти улам өртүп, хей-аът кирип турар. Он ийги беш чылдың баштайгы айың бааа эки чөдөшкүн-биле эгелдигис.

Эртем-техниктиг депшилгениң угланышкыны-биле

ЧАА ЧҮҮЛДЕРНИ АЖЫГЛАВЫШААН

Он ийги беш чылда кырып турар, СЭКП-ниң экономиктиг болгаш социал хөжүмдөдөн Кол угланышкынының кол угланышкыны удурулга болдуруп, кылдыр ужурулуг ажилдарын планнап, шийгээдип айттырларын чутула ажалашкан бис. Манча эртеңде беш чылда ажилдың түнелин сыйгарып, чөдөшкүн-нерин болгаш четпестери ийердери, алаа даанган, ам күөсөдир ужурулуг хөмчөдөр ажилдап кылыры чутула болган. «Тыва совхоз тууду» каттыжышкыны чаа беш чылче кандыг күш-ажылы көргүзүлгелер киргенин сыйгарып көрөлиңер. Каттыжышкыны он бирги беш чылда кылган тууду-монтаж ажилдарының хөмчөдөр онгу беш чылга деңгелге, 19 хуу өздөлдөп болган-даа бол, планың онаалдалар күөсөдөдөн демдегээр херек. Эрткен беш чылда чакыкчыларга 50,5 муң дөрбөдич метр хөмчөдөдүг чуртталга шөдүн тууду, хөтөөткөн, 42,2 километр кандыг шымгалыг автомобиль оруктары туткан бис. Чуртталга бажынарында аягы-да, кыда суурларда, хей сайыны чөткөтүр урулар албан черлери чийгектиг чутула объектилерин тууду, аягы-даа кирген. Тууду-монтаж ажилдарының бот-үнесин 4,2 миллион рубльге чигенди, оң күөсөдөдө 2,2 миллион рубльдиң орутамын алган бис, тууду-монтаж ажилдарында хайра туттуган 1 рубль туңгуч кол фондурлар-ның беримчези 1 рубль 7 копейка болган. СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Планумунга болгаш 1985 чылдың июнь айда СЭКП ТК-га болуп эрткен чөвүлел хурага эртем-техниктиг депшилгениң чөдөшкүн-нерин шийгээдип аларын дүрөдөдириниң айттыргала-

В. Н. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинаттың күш-ажылы тийгелгениңе — беш чылдың болгаш 1985 чылдың планың даалгаларын хуусаа бетинде күөсөдөдө, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалисттик чарыкка шымгалар, бирги черге үнеринге мыда ажилдап турар төлөттиг, кызымак чүс-чүс ажил-ишчилериниң үлүү кирген. Ындыларын бирөөккө бөдүүн рудадан даг-дугу аргылар пекте Сергей Куларын удуруткаан. 201 ээлчеге ажилдап турар Валентина Хөтүкпен база хамааржыр. Ол мыда чүтүлгө чыл ажилдап турар-даа болза, ээлчеге өөрү СЭКП-ниң XXVII съездинин делегалы Ч. Өзөй миңа дүжүлүгүлүг, мергески-лигелерин ачымыда ажил-лашкының эгезинден бөрү трактористер Алексей Бүр-бү, Виктор Чомбул, Алша-оол Хуураппан мал чөмөдөн сөөртүлгөдө доктаамал ажилдап, хамаарышкан ажилда бедик харыскалыг болуу турарлар.

Бригада төвүнде телефон доктаамал ажилдап турар. Бажык бүрүтүлгө электри чырымы хып, мал ажилдакчыларында кымыл-булуңа кино көөр, ном, солун, журнал номчурунга таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Он алгыда малчынар аягы бир бөргө айтканчы, эмни медиктиг эртелекчиң Расаа Докуева Канчмыр берип турар.

Мал чөмү четпир, агаар-бойдуштук таарымчалыг байдалы тура-даа, мыда хойнуң ара салыр чоруп ажа-ла бар. Ылангыя Далай-оол Серө-

дарда ара салган хойнуң саны хей. Дыка хей колад-нерда электри чырымы кин-тигем. Кошпак хураганарын тускайлап азыраар чы-лыгыттыгың канжаме «Көк» Кыштагашкынының эң-ле харыскалыгы үезинде сука-ры аймак, бичин уруларга хөтүп, кышык беттерин ав-томатизир сатпын турар. Бо талык-бизе «Улуг-Хем» райпоу тодарай хөмчөдөр алыры чутула.

Ам бо хүннерде малчы-ларга үш самакчы негетти-нар турар.

СЭКП-ниң XXVII съезди-ниң күш-ажылы белектер-биле уткуур, он ийги беш чылдың бирги чылмыда ма-дык баш сагынга хөрмөчө болдурубас, хойнаа хура-ганы алыр дөш Эъжимниң малчыныры кыштагашкы-ныны организастыг, бедик деңгелде чорудуп турар.

М. ТУЛУШ.

О. НАМАСАН.

Партияның XXVII съезди-ниге тураскалыг, февраль 15-те коммунисттик суботник эрттир дугайында турттуг мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелдигиниң бистиң «Каа-Хем» хөмүр-лаш разрезиниң ажил-ишчилери чүтүлдүгү-лүп, «Кымыл суботника» бир деминг үнерин шийтирлээ.

Ол хүн ийитин-биле 420 кижи үнер, оң ийитинде 390 ажилчылар боттарының ажилдаар черлеринге эртин.

Рер. Ажилдың хөмчөдөдөн суботник эрттирериниң шти-ны тодараткан. Күшүт дең ху-лап, шын организастаар бо-ла, коммунисттик суботник күнүнде 650 тонна хөмүр-лашты казып тывары саваттылган.

Бүдүрүлгө 1710 рубльдиң орутамын алыр. Ийитин-биле февраль 15-те 9 муң 775 рубльдиң барааның продук-циязы бүдүртүр. Ажилдаан ажалының 1 муңун беш чыл фондурлар ишчилерин кол-лектив шийтирлээ.

Л. ДОМБУУ.

«Искра» совхозун Ары-Бажы сүт-бараан ферма-зының эртелекчиң.

Чөөн-Хемчик район.

Ол хүн ийитин-биле 420 кижи үнер, оң ийитинде 390 ажилчылар боттарының ажилдаар черлеринге эртин.

Рер. Ажилдың хөмчөдөдөн суботник эрттирериниң шти-ны тодараткан. Күшүт дең ху-лап, шын организастаар бо-ла, коммунисттик суботник күнүнде 650 тонна хөмүр-лашты казып тывары саваттылган.

Бүдүрүлгө 1710 рубльдиң орутамын алыр. Ийитин-биле февраль 15-те 9 муң 775 рубльдиң барааның продук-циязы бүдүртүр. Ажилдаан ажалының 1 муңун беш чыл фондурлар ишчилерин кол-лектив шийтирлээ.

Л. БРЮЗГИНА.

«Каа-Хем» хөмүр-лаш раз-резинде ийкешер.

КРАСНОЯРСКИГЕ ЧӨВҮЛЭЛ ХУРАЛ

Январь 28—29-та Крас-ноярскиге Уралдың, Са-бирниң болгаш Ыраккы Чөөн чүтүтүн агроулет-пүр комплексиниң ажил-дакчыларының чөвүлел ху-рамы болган. Ону чер бол-гаш мал ажилында бот-ору-га-чарылаан, коллективтиг керээни болгаш интенсивтиг технологияны негестердир та-лазы-биле организастыг ажил-ды күштелдирериниң айт-тырларына тураскалган. Алдаа партия, совет, ажил-агый ажилдакчылары, өрте-деннер болгаш бүдүрүл-гө мурнакчылары ки-ришкен. Олар элээн каш ажил-агыйларга барып, ий-дээ ажил-агый бүдүрүлгени чорударының мурнакчы дур-жулгазы-биле танышкып, агроулетпүр комплексиниң че-дикшиктериниң делегте-

эниге чорашаар. Оң соонда бүдүрүлгени интенсивти-каларын курамыларын чутулаажып көргөн. Көдээ тургустунга бү-дүрүлгө күчүлери ажилла-рын шийтирлээг ажилдериниң эргексиз чутулазы са-нал бергенер демдегээр. Күш-ажылы организастаар-ның болгаш алаа ийги бөри-ниң дөшүгү хөмчөдөр бот-ору-га-чары-ла болур. Сөөлү үеде олар-ны негестердириниң талазы-биле көдээде улуг ажилды чорудуп турар. Эрткен чылдың чуртун ажил-агыйларында — бүтү азыр-ларның чартыкылаа хө-ну — 330 муң амырлар ке-рээниг ажилдап турган. Ол деңгелдегиде хөмчөдөр Си-бирде калбаа-биле ажиллап турар. Красноярск, Алтай крайларының, Новосибирск, Омск областтарының мурнакчы ажил-агыйларында керээниг коллективтер анаа бригадалар-биле деңгелге тарга куулу-

раларының дүжүдү 3—5 хуу бөдөдөр чедип алган. Ажил-агый бот-ору-га-чарылаан дөшүгүн бедик-дегиде хөмчөдөр чөк хөм-чөдөр болгаш бот-боттарының аразында саваттыла кол са-дарык болуп турар. Ызыг хөмчөдөр продукцияны бүдүртүп удуруп болгаш чарыгалар-ны ажиллаарының талазы-биле оперативтиг сав-түтү ажилдакчылар болгаш спе-циалисттер берип турар, бү-дүрүлгө чорудулаага чө-гуур үезинде салдар чөмчөдөр арганы берип турар.

Чөөкү ийи чылда колхоз-тар болгаш совхозтар коллек-тивтериниң керээже болгаш бот-ору-га-чарылаа шүтүт шалчип асырылгач улажып тодарай хөмчөдөр хөмчөдөр хураалдыг киришчилери то-леделген тургускан. Чер бол-ган мал ажилында адуу-ст-риалдыг технологияларын ажилдарын алаа калбарты-ры база көрүдүгөн.

Чөвүлел хураалдың ажи-мыда СЭКП ТК-ның секретары В. П. Илюков киришкен. (СЭТА-ның көрр.).

ФЕВРАЛЬ 15-КОММУНИСТИК СУБОТНИК ХҮНҮ

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Кызыл районда холушпак барааныр садымының ажил-ишчилери СЭКП-ниң XXVII съездинде ажал болгаш коммунисттик суботникти ший-тир ажил-иш-биле дем-дегээр, бедик бүдүрүлгүлүг ажилдаар сорулганы салган.

Садыг коллективинде фев-раль 15-те болгаш коммуни-сттик суботникке 460 кижи чачыс кижиги дөш деминг ажилдап үнер. Олардан 290 кижи боттарының ажилдаар черлеринге ажилдап күнөөр. Садыг ажилдакчылары ол хүн 45 муң рубльдиң азы-бүрү бараанырың сый-сайгарар. 2 муң рубльдиң продукцияны боттары бүдү-рер. Хлеб быжырыкчылары 1 тонна хлеб-булуңа кымыл-ларын бүдүртүп үндүрер.

Мурнакчы салгыжылар М. Казанцева, Г. Викин, Г. Мельникова болгаш аскер-даа күш-ажылы байыра-лымың күнүнде бараан са-рылганың оннадалың ба-рык ийи катап аягы күөсө-дөдөр шийтирлээ. Чамдык сөдүгүлүлүр хууда бедиктен хөдөлгелерин алгылаан бол-гаш «Кымыл суботник» ху-нуң бедик бүдүрүлгүлүг ажил-иш-биле демдегээр деп турар. Садыгжылар ол хуу ажилдаан ажалында 1320 рубльди он ийги беш чылдың фондурлар ишчиле-дер.

О. НАМАСАН.

Партияның XXVII съезди-ниге тураскалыг, февраль 15-те коммунисттик суботник эрттир дугайында турттуг мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелдигиниң бистиң «Каа-Хем» хөмүр-лаш разрезиниң ажил-ишчилери чүтүлдүгү-лүп, «Кымыл суботника» бир деминг үнерин шийтирлээ.

Ол хүн ийитин-биле 420 кижи үнер, оң ийитинде 390 ажилчылар боттарының ажилдаар черлеринге эртин.

Рер. Ажилдың хөмчөдөдөн суботник эрттирериниң шти-ны тодараткан. Күшүт дең ху-лап, шын организастаар бо-ла, коммунисттик суботник күнүнде 650 тонна хөмүр-лашты казып тывары саваттылган.

Бүдүрүлгө 1710 рубльдиң орутамын алыр. Ийитин-биле февраль 15-те 9 муң 775 рубльдиң барааның продук-циязы бүдүртүр. Ажилдаан ажалының 1 муңун беш чыл фондурлар ишчилерин кол-лектив шийтирлээ.

Л. ДОМБУУ.

«Искра» совхозун Ары-Бажы сүт-бараан ферма-зының эртелекчиң.

Чөөн-Хемчик район.

Ол хүн ийитин-биле 420 кижи үнер, оң ийитинде 390 ажилчылар боттарының ажилдаар черлеринге эртин.

Рер. Ажилдың хөмчөдөдөн суботник эрттирериниң шти-ны тодараткан. Күшүт дең ху-лап, шын организастаар бо-ла, коммунисттик суботник күнүнде 650 тонна хөмүр-лашты казып тывары саваттылган.

Бүдүрүлгө 1710 рубльдиң орутамын алыр. Ийитин-биле февраль 15-те 9 муң 775 рубльдиң барааның продук-циязы бүдүртүр. Ажилдаан ажалының 1 муңун беш чыл фондурлар ишчилерин кол-лектив шийтирлээ.

Л. БРЮЗГИНА.

«Каа-Хем» хөмүр-лаш раз-резинде ийкешер.

ШАҢНАЛГА ХАРЫ — ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИШ

АК-ДОВУРАК. 1985 чыл-дың болгаш ийитин-биле беш чылдың түнелдери-биле республиканың үлетпүр бү-дүрүлгелериниң аразында социалисттик чарыкка В. И. Ле-нин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинат тийгекчи болган. Комбинаттың коллектив чылдың база беш чылдың даалгаларын хуусаада арте күөсөдөдө, чутула эрткен чы-лын 6500 аягыг тонна сор-тут даг-дугу Төрөз чурта-пландан аягыр берген.

Тийгекчи коллективке СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун ийги секретары Г. Н. Долго-полов республиканың улуг бүдүрүлгениң кол эл-кы-тигине чөдөшкүн-биле байыр чөдөшкүн, олар-ның күш-ажылы бедик тур-соруу республиканың ийги чөдөшкүнине — Бүтүлгөдөдө социалисттик чарыкка тийгекчи бол-ган. СЭКП ТК-ның, СЭР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЛКСМ-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган байы-рыг хураал дугу А.К.-Дову-рак куулура ордунга бо-лан.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, профбөдүлгөдөдө болгаш ВЛКСМ обкомунун шийлир Кызыл туугу ты-пысырда тураскалган

Тыва АССР-нин ажылчы чоннарының 1986 чылда социалистиг хүлээлгелери

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары он ийги-
беш чылдың планнарын күөсүдир дээш социа-
листиг чарышты калбартып, чуртун социал-
экономиктиг хөгжүлдезин дүргөдериинче пар-
тияның улаанышкынын херек кырынга бот-
тандырынга салышкынны кириер сорулга-
биле 1986 чылда дараазында хүлээлгелерин
алган.

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Эртем-техниктиг депшилегин дүргөдериин, бүүдүлгө-
ни интенсификацияларын, сагылга-чүрүмү болгаш корум-чу-
руму быжылгаарынын күөсүдир дээш күш-ажылдың бүүдүрү-
чүлүгүн пайдан ажыр 1 хуулан эвээш эвээс бедирин хан-
дырар. Продукцияның бот-үнезин планнаттыгына уур
0,5 хуу чингедир болгаш 600 муң рубльдин ортузунан не-
мей алыр.

1986 чылдың күрүнө планнн продукцияны бүүдүрүшүн
база сайгарарынын хемчээлинин, кылгыларын хевирлеринин
хей нуруузу бүүдүрүп үндүрүшүн талазы-биле декабрь 28-
те күөсүдир. Үлетпүр продукциянын планнан ажыр 1,6 млн.
рубльге бүүдүрүп үндүрүр болгаш сайгарар. Ажылдап турар
бүүдүрүлгө күчүлери ажылгаарын экижидир болгаш планнан
ажыр 80 муң тонна хөмүр-дашты казып тывар, 2,4 муң
тонна даг-дугун, 1,0 муң кубометр дилген материалдарын,
1,0 муң тонна далангын, 1,0 млн. квт. шак электроэнергия-
ны ажылдап үндүрүр, култуура-амыдырал болгаш ажил-агый
хөгжүлүшүн барааларын 20 муң рубльге бүүдүрүр. Продук-
цияны бүүдүрүп үндүрүшүн немерде өздүлүшүн 92 хуу-
дан эвээш эвээш күш-ажылдың бүүдүрүчүлүгүн өстүрүшүн
күөсүдир билир алыр. Керээлер бүүдүрүшүн продукция чору-
дуп бөөрүн хемчээли-биле болгаш доктааткан хуула-
ларында күөсүдир. Даг-дугу, далангын кылгылар бүүдүр-
үшүн, хөмүр-даш казып тыварынын, чыгыш база электри
энергияны ажылдап үндүрүшүн ийи айлар планнарын
СЭКП-ниң XXVII съездинин ажыгынар хүнүгө чедир
күөсүдир, чылда белеткээр чыгыш 25 хуулан ол үгө чедир
белеткээр база сөөртүп үндүрүп алыр.

450 кезектен эвээш эвээс бедик бүүдүрүчүлүгү деринши-
кини база машиналарын бүүдүрүлгөсүгө тургузар болгаш
шингээдир алыр. Ажылдар черлерин сайгарып көөрүнү
база өңгү-таарымчалыг бүүдүрүшүн талазы-биле ажылды
үргүтүлүр. Хол-биле кылар ажылдарын үлүг-хуузу 8
хуула кызырар. Чаа техниканы болгаш чогаалык саналар-
ны шингээлгелерин чылда 790 муң рубль түнүгү экономи-
ка ажыгы алыр болгаш 70-ден эвээш эвээс ажылчыларын
көстөп алыр.

Продукцияны шынарын улам ийи бедир талазы-биле
хемчегилерин комплексин боттандыраар. Шынарын экижи-
те болгаш «Э» индексиг кылгыларын бүүдүрүп үндүрүшүн
30 хуу көүдөдир. Продукцияны болгаш кылгыларын чаа
40 хевирлерин бүүдүрүп үндүрүшүн шингээдир алыр.

Курамынын камнап алыр болгаш артыкчы чөс бөдүр
технологияларын шингээлгелерин, дагын ажылгаар курамы-
ларын хөгжөдериин, нормадан артык курамыларын кызы-
раарын, камнаалыгн база хумагалыг чоруктуу корум-чу-
румун быжылгаарынын күөсүдир дээш өлүг-энергетика бо-
гаш материал-чиг-эг курамыларын камнап алырынын док-
тааттыгын оонадаларын күөсүдир хандырар. Чиг эгги,
материалдарын болгаш оттулар чүтүлдү 370 муң рубль түн-
гө камнап алыр болгаш камнап алган курамылар-биле
2 хуула ажылдаар.

Күш-ажылды организацияларын болгаш алаа ийи бөөр-
ниң бригада хевирлерин улам ийи хөгжөдери хандырар.
Бригада керээзини аргам-биле ажылдап турар ажылчы-
ларын салып 10 хуу көүдөдир.

Күш-ажылдың база бүүдүрүшүн сагылга-чүрүмү улам
ийи быжылгал, күш-ажылды организацияларын экижидир
тургаш, бир ажылчыга оонаштыр ажыл үнүшүн чидирин
1985 чыл-биле денээрге, 10 хуулан эвээш эвээс кызырарын
чедир алыр. Массалыг мергежилдерин 1900-тен эвээш эвээс
ажылчыларын белеткээр, 6 муң кижиниң мергежилни бедир
болгаш холууш мергежилдерге өөдир.

Геология-шиптилел ажылдарын үр-үнезин бедир
талазы-биле хемчегилерин боттандыраар. Туудуг материалдары
бөр үш черлерин үлетпүрге шингээдир алыр-биле дамычы
бөр, Чалгыс-Хадынның хөмүр-даштыг черин үлетпүр ку-
ралдарын малаатп тодаралар. Улуг-Хемниң хөмүр-даш
бассейниниң байтагы шипингелерин база Улуг-Тангенин
хөмүр-даштыг черин малаатп шипингелерин талазы-
биле ажылдаар хуула бөтүндө доор.

Үлетпүр бүүдүрүлгелерин болгаш геология-шиптилел
организацияларын дуулаа ажил-агыйларын көп денн-
биле 300 тоннадан эвээш эвээс эгги бүүдүр.

КАПИТАЛ ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Туудугуң ажыгынын болгаш шынарын бедиринин, ту-
дуг бүүдүрүлгелерин өрөдөл башкаарын болгаш организация-
рын экижидерин талазы-биле хемчегилерин боттандыраар.

Материал-техниктиг болгаш күш-ажыл курамыларын
ажылдаа кириер объектерге мөөнөп, күш-ажылды орга-
низацияларын сайыраңгайлаштыр база күш-ажылдың сагылга-
чүрүмү быжылгал тургаш, доорулайын баар туудугуң хемчээ-
ли 1985 чылдың деннелинге бодарга 10 хуулан эвээш эвээс
кызырар. Туудуг бүүдүрүлгелерин организацияларын муракчы
аргаларын шингээдир ап, төлөвилел шипингелеринин
сайыраңгайлаштыр, депшилегин материалдарын база кон-
струкцияларын ажылдап тургаш, объектилерин чүгө норма-
да айткан хуулааларда дерин дооруларын чогуучалыг бий-
лаларын тургузар. Машиналарын болгаш механизмдерин
ажылдаар акжидир, хол-биле күөсүдир ажылдарын хем-
чээли 5 хуулан эвээш эвээс кызырар.

Туудуг индустрияларын болгаш үлетпүр-туудуг материал-
ларын объектилерин туудугуң оона кичээлгелерин салыр.
«135» сериянын чуртталга бажыныларын 12 муң дөрбө-
чиг метрден эвээш эвээс кезектерин бүүдүрүп үндүрүшүн хан-
дырар.

Шушеске—Кызыл аразында 220 кВ ЭДШ-ни, «Кызыл»

подстанцияны, редакция-параалга корпузуң, Ак-Довурак
ТЭЦ-инде котей-агрегаттарын, Шагаан-Арыгның одалга че-
рин, Кызылдың күш фабрикасында күш кажазын, Кызыл
хоорайда арылгаашкын дериншикиннин хуула бөтинде
ажылдаа кириер. Цемент заводунуң туудугуң талазы-биле
белеткээр ажылдарын күөсүдир хандырар.

Ажылдаарыларын бүүдүрүшүн үнүшүн дөстөрүнн күөсүдир-
биле нити шөдү 120 муң дөрбөчиг метрден эвээш эвээс чурт-
талга бажынынын, школа назыны четпозун уругуларын 840
олуттуг албан черлерин, 1440 өөреникчи олуттуг нити бий-
лиг школаларын туудуг тургузар.

Агроүлетпүр комплексин хөгжөдериин көрдүнгө капитал
салышкыннарын бүүрүн-биле шингээдир алыр. 1340 баш
мийистиг бода мал кириер кажааларын, 1,5 муң гектар суг-
гаттыг черлерин болгаш 56 муң гектар сугаттуг бүүдүрүшүн
озарларын ажылдаа кириер. Хойжуларын 240-ден эвээш
эвээс турлагаларын экижидир, көдө черлерге электри дам-
чылыгынын 400 км шугууларын шөөр.

Объектилерин чедир кылдырмаан чүүлдер чөк, эки шы-
нарын кылар ажылдаа дуулаар. Туудугу организация-
ларын депшилегин хевирлерин бүтү хемчег-биле хөгжөдир.
Бригада керээзин күөсүдир туудуг-монтаж ажылдарын
үлүг-хуузу 36 хуу чедирер. Күш-ажылдың бүүдүрүчүлүгүн
планна уур 1 хуу бедир. Туудуг-монтаж ажылдарын
бот-үнезин 0,5 хуула немер чингедир. 110 тоннадан эвээш
эвээс металл прокатты, 450 тонна цементин, 500 кубометр
наш материалдарын, 85 муң кезек туудуг туубузуң, 250 муң
киловатт-шак электри энергиянын планнан ажыр камнап
алыр. Организация бүтүрү ийи түндө камнап алган материал-
дары-биле ажылдаар.

1800 кижини чаа туудуг мергежилдерин өөдир болгаш
1700-тен эвээш эвээс ажылчынын мергежилни бедир. Ту-
дуг үчүлгелеринин дооруучуларын туудугуңа быжылгаар
талазы-биле хемчегилерин алыр.

АГРОҮЛЕТПҮР КОМПЛЕКСИНИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бүүдүрүшүн интенсификацияларын, технологияларын сагылга-
чүрүмү шыныгн сагылгына, чер болгаш мал ажылдын чору-
ларынын култууразын бедир талазы-биле хемчегилерин
комплексин боттандыраарын, материал, күш-ажыл болгаш
сан-дөө курамыларын ажыгы кылар ажылдарын, ажил-агый
болгаш бот-оруга-чарыталыгн, бригада керээзин
болгаш күш-ажылды организацияларын база алаа ийи бөөр-
инин өскө-дөө депшилегин хевирлерин шингээдирин үн-
дүлүшүн, агроүлетпүр комплексинин шыныгн хөгжөдериин
хандырар.

Тарыла шөлдеринин гектар бүүдүрүшүн ортумаа-биле 12,5
центнер тараны, 105 центнер картофелди, 175 центнер
ногааларын, 120 центнер силос култуураарын, сугаттыг
черлерин — 20 центнерден эвээш эвээс тараны, 27 цент-
нер хей чылдыг сивенерин алыр.

Нитиниң мал ажылдыга 205 муң тонна сивенни, 115 муң
тонна сенажы, 310 муң тонна силосту, 10,5 муң тонна ви-
таминиң сивен даганын белеткээр алыр.

31 муң тонна тараны, 8 муң тонна картофелди, 6,1
муң тонна ногааларын, 25,6 муң тонна эгги, 32 муң тонна
сүтү, 1305 тонна (арыг үнүр-биле) дүктү, 41 млн. чүр-
ганы күрүнге сазар.

Мал кыштагылашкыннын организациялгы эртерер. Малдарын
бүтү чүдүнеринин баш санын 1985 чылдың деннелинге
уур 4,8 хуу көүдөдир.

Төрүр 100 баш мал бүүдүрүшүн ортумаа-биле бызааны
80-ден, анай, хураанын 85-тен, күлүшүн 80-ден, хаан
оолдарын 1200-тен эвээш эвээс алыр болгаш онча-менди
дөрүктүрар. Ийи бүүдүрүшүн 1500 кв сүтү сазар, хойдан-на
2,2 кв дүктү кыргып, дагаа бүүдүрүшүн 215 чүрүгүн алыр.

Чазың чажар тарак култуураарын бүтү үнүшүнүн бо
чылдыг апрельдин 10-га чедир чаштырылганын дөдөн кон-
дизияныга чедирген турар. Тракторларын, хараң болжазы-
радыр, чаштырылга болгаш сугарылга техниказын белеткээр
ин апрельдин 1-ге чедир, тарак ажаал алыр комбайнларын
база мал чевирин белеткээр техниказын белеткээрин 60
чылдың июнь 1-ге чедир доор.

Бүтү-дө совхозтарга болгаш бүүдүрүлгелер доктааттыгын
оонадаларын ажыр кызыр-чар материалдарын 5
хуулан, электри энергиянын 3 хуулан болгаш өскө-дөө ма-
териалдарын 2 хуулан камнап алыр. Көдө ажил-агый
продукциянын бот-үнезин планна уур ийи хуу чингедир.
Тараа продуктулар өргөдериин бүүдүрүлгелеринин коллек-
тивтери 32,5 муң тонна холуукаалыг чевирин бүүдүрүп үн-
дүрүр, күш-ажылдың бүүдүрүчүлүгүн планна уур 2,4 хуу
бедир.

Ийи ажил-агый министерствозунуң бүүдүрүлгелери 2100
гектар шөдө ийи олутурулазын чорудар. 175 гектарга хөвү
камгалалынын ийиштыг дилдиктерин тургузар, хоорайлар-
ын, районнар төптөрн ногаанчылар-биле 30 муң үнүшү-
рин өстүр.

Ажыгыр-тывыш ажил-агый өргөдериин коллектив-
тери күрүнге өлүк дүжарынын планнарын 105 хуу, ан ке-
жиниң болгаш өскө-дөө чиг өттин 100,5 хуу күөсүдир, ба-
рааныг продукциянын планнан ажыр 55 муң рубльге сайга-
рар.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Транспорт херекселерин ажылгаарын экижидир, ажыл
чөк сөөртүлгелерин бүүдүрүшүн, хангырыларын култууразын
бедирин тургаш, транспортун база харылзаанын бүтү-
дө хевирлерин улаас ажил-агыйнын болгаш чурттагыч чон-
ну херекселерин ан долу хандырып чедир алыр.

Нити ажылдаар автомобиль транспортуң бүүдүрүлгө-
лери чүтүр сөөртүрүнн хемчээлинин талазы-биле планны
60 чылдың декабрь 28-те күөсүдир, планнан ажыр 73

муң тонна улаас ажил-агый чүтүктерин сөөртүр. СЭКП-ниң
XXVII съездинин ажыгынар хүнүгө чедир планнан
ажыр 60 муң тонна чүтүктерин сөөртүр.

Күш-ажылдың бүүдүрүчүлүгүн өстүрүшүн талазы-биле
оонадаларын бир хуула ажыр күөсүдир болгаш чүтүктер база
пассажирлер аргыштыраарын бот-үнезин планна уур 0,5 хуу
чингедир. Чүтүк автомобилдерин үндүрүшүн коэффициенти-
ни планна уур 5,4, автобустарын — 2,4 хуу бедир.
Чүдүрүлгө болгаш дүжүрүлгө үнүшүн автомобильдерин апаа
турар чоруу 5 хуу хууладыр. Хоорайларга болгаш хоорай-
лар чогуңга автобустар шипингелеринин доктаамал болу-
рун 93, хоорайлар аразына — 96,5 хуу чедир. Ийи чаа
маршрутту немер ажилдаар.

Нити ажылдаарин автотранспорт бүүдүрүлгелеринге чаа
техниканы болгаш муракчы технологиянын талазы-биле
82 хемчегилерин боттандыраар болгаш оң күөсүдир чылда
163 муң рубльдин экономика ажыгы алыр.

Автомобиль оруктарын кылырынын, септеринин шынарын
база оларын ажаап-тежээрин экижидир. Кыры калыг шыныг-
лыг 58 километр автооуктарын кылар болгаш ажылдаа
кириер. Автооуктар кылырынын талазы-биле ийи айларын
планнн СЭКП-ниң XXVII съездинин ажыгынар хүнүгө че-
дир күөсүдир.

Хем транспорту-биле чүтүктер сөөртүрүнн планнн бо
чылдың сентябрь 1-ге чедир күөсүдир, планнан ажыр 4
муң тонна улаас ажил-агый чүтүктерин сөөртүр. Күш-ажыл-
дың бүүдүрүчүлүгүн планна уур 1 хуу бедир болгаш сөөр-
түлгө бот-үнезин 0,5 хуу немер чингедир. Судноларын
экижидириникин хуулазын ан хонук эрте белеткээр доор.

Агаар транспорту-биле пассажирлер аргыштыраарын
чыл планнн бо чылдың декабрь 29-га чедир күөсүдир, авиа-
сөөртүлгелерин ийи айлар планнарын СЭКП-ниң XXVII
съездинин ажыгынар хүнүгө чедир күөсүдир. Күш-
ажылдың бүүдүрүчүлүгүн планна уур 1 хуулан эвээш эвээс
бедир, авиасөөртүлгелерин бот-үнезин немер 0,5 хуу чин-
гедир.

Харылзаа продукциянын хемчээлинин талазы-биле
планнн бо чылдың декабрь 28-ге чедир күөсүдир. Күш-
ажылдың бүүдүрүчүлүгүн өстүрүшүн планнн 1 хуула ажыр
күөсүдир болгаш харылзаа ачы-дуузынын бот-үнезин немер
0,5 хуула чингедир. Кызыл—Эрзин, Кызыл—Туран, Чааза-
на—Хандагайты аразынын радиорелегит шугууларынга не-
мерде системаларын ажылдаа кириер. Хандагайты, Тоора-
Хем, Мугур-Аксы көдөз сууларга, Кызыл-Мажалык суурга
чартык автоматтыг болгаш автоматтыг телефон харылзаа-
зын аппараттарын тургузар болгаш ажылдаа кириер.
СЭКП-ниң XXVII съездинин ажыгынар хүнүгө чедир 2
телевидение ретрансляторун тургузар.

Транспорттуң болгаш харылзааның, автооук ажил-агый-
нын бүүдүрүлгелерин технологиянын сайыраңгайлаштыра-
нын, күш-ажылды организацияларын экижидеринин, оолга-
энергетика курамыларын чөптү ажылгаарынын, оларын
чарыгаарынын үлүг-нормазын кызыраарын күөсүдир-биле
доктааттыгын оонадалардан ажыр 160 тонна бензинин,
420 тонна дизель одалгазын, 450 комплект автомобиль ду-
гуларын, өскө-дөө материалдарын болгаш артык кезектерин
70 муң рубльге камнап алыр, камнап алган материалдыг
курамыларын-биле ийи хуу ажылдаар, 130 муң рубль эконо-
миктиг ажыгы чогаалык 310 саналарын бүүдүрүлгө-
ге шингээдир алыр. Ажыл үнүшүн чидирин 1985 чылда
деннээрге, 10 хуу кызырар. Массалыг мергежилдерин 1400
ажылдакчыларын белеткээр, 720 кижиниң мергежилни бедир-
дир.

САДЫГНЫН БОЛГАШ НИИТИНИН ЧЕМНЕНИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Садыгнын организацияларын экижидир, бүүдүрүлгелерин
техниктиг эде деринин база чарыгынын, барааннар сады-
нын депшилегин аргаларын ийиштыг шингээдир, хан-
дырыларын култууразын бедирин экидир алыр. Үрүктөөсү
садыр бараан садылаанынын күрүнө планнн бо чылдың де-
кабрь 29-га чедир күөсүдир, чонга планнан ажыр 1,5 млн.
рубльдин, оң иштинде СЭКП-ниң XXVII съездинин ажы-
гынар хүнүгө чедир 210 муң рубльдин барааннарын сазар.
Садыга бараан садылаанынын хемчээлинин немерде өздү-
лүшүн 80 хуула база нитиниң чеменилгезин 100 хуула
күш-ажылдың бүүдүрүчүлүгүн өздүлүшүн күөсүдир-биле
хандыраар. Немерде бараан курамыларын 10 млн. рубльге
дилеп тывар. Бүүдүрүлгө эвээс чидирилгелерин кызыр болгаш
планнан ажыр 25 муң рубльдин ортузунан алыр. Хей-
нитини чеменилгезинин нити садылааныга болуучу бүү-
дүрүлгелерин продукциянын үлүг-хуузу 75 хуу чедирер,
чартык фабрикалар, кулнар болгаш кондитер кылгылар,
эиртепс суксунар садылаарын калбартыр. Бараан-материал
унелит чүдүлгелерин бүүрүн-биле четче болуучу хандыраар. Чиг-
эти, материалдарын, оттулар чүтүлдү, электри энергиянын 12
муң рубльге камнап алыр болгаш ол чүдүлгө-биле чылда ийи
хуу ажылдаар.

3400 дөрбөчиг метр салыг болгаш склад шөлдерин ажыл-
даа кириер. 700 кезектен эвээш эвээс салыг-технологтуг де-
риншикин тургузар болгаш шингээдир алыр. Барааннарын
херекселеринин боттары ап алырынын аргам-биле сады-
лаарын бараан садылаанынын нити хемчээлинин 32 хуула
чедирер, 900 армаркаларын, базарларын, делгир-сады-
лаашкыннарын чорудар.

Көдө ажил-агый продукциянын бүтү хевирлерин белет-
кээрин чыл планнн бо чылдың декабрь 25-ге чедир кү-
өсүдир, оуу планнан ажыр 200 муң рубльге салып алыр. Са-
дыгынын болгаш нити чеменилгө бүүдүрүлгелеринин дуулаа

ажыл-агыйларынга көп денн-биле 200 тоннадан эвээш эвээс
эгги бүүдүр. Массалыг мергежилдерин 305 ажылдакчы
ларын белеткээр, 245 кижиниң мергежилни бедир. 1985
чылда деннээрге, ажил үнүшүн чидирин 10 хуу кызырар

ЧОННУН АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫН БОЛГАШ ЧУРТТАЛГА-КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЙНЫН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Чонга коммунал болгаш амьдырал ачы-дуузын чедирерин
ийи чыл планнн бо чылдың декабрынын 28-ге чедир, ийи
айларын планнн — СЭКП-ниң XXVII съездинин ажыгы-
нар хүнүгө чедир күөсүдир. Чыл планнага немер чурттагыч
чонга 15 муң рубльдин ачы-дуузын көргүзөр, ачы-дууза че-
диреринин хемчээлин чонун киж сананга оонаштыр. 1955
чылда деннээрге, 2 хуу, оң иштинде көдөзге 5 хуу үлгө
тыгар. Күш-ажылдың бүүдүрүчүлүгүн планна уур бир хуу
чингедир. Бүтү-дө министрстволарын болгаш ведомстволар-
нын бүүдүрүлгелерин чонга ачы-дууза чедиреринге хаара тууар
Ачы-дууза чедирерин болгаш чуртталга-коммунал ажил-
агыйнын бүүдүрүлгелеринге 80 кезек технологияларын дерин-
кини тургузар, ачы-дууза чедиреринин чаа 20 хевирин шип-
гедир алыр. Ажылдаар черлерин сайгарып көөрүнүн 50-тен
өңгү-таарымчалыг бүүдүрүшүн талазы-биле ажылды үн-
дүрүлүр. Күш-ажылды организацияларын болгаш талазы-
нын бригада хевирлеринге 80-тен эвээш эвээс кижини шипи-
дир, Электри энергияны, оттулар чүтүлдү болгаш өскө-дөө
материалдарын 40 муң рубль түнүгө камнап алыр болгаш
хумагалаттыг курамылар-биле 2 хуу ажылдаар. 19 муң
рубль экономика ажыгы чогаалык 50 саналарын шип-
гедир алыр. 1500-тен эвээш эвээс квартираларга газ болгаш
электри плиталарын тургузар.

Хоорайларын болгаш чурттагычлыг суурларын чаагайжы-
дар база ногаанчылар талазы-биле хемчегилерин боттандыраар
чорудар.

Амьдырал хандырылаанын болгаш чуртталга-коммунал
ажыл-агыйнын бүүдүрүлгелеринге база организацияларынга
массалыг мергежилдерин 370 ажылчыларын белеткээр.
300 ажылдакчынын мергежилни бедир. 1985 чылда де-
нээрге, ажил үнүшүн чидирин 10 хуу кызырар

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИН, КУЛТУРАНЫН БОЛГАШ ЧОННУН МЕДИЦИНА ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Школаарга, өөредилге черлеринге болгаш профтехучили-
терге өөредилге-экижидир чорутууларын сайыраңгай-
лаштыр, нити билиг болгаш профессионал шөлдерин рефор-
малар боттандыраар талазы-биле хемчегилерин алыр. Улаас
ажыл-агыйнын херекселерин барымдалап тургаш, массалыг
мергежилдерин кадрларын база специалисттерин план
бүүдүрүлгелерин хандыраар.

Ажылчы чоннарын ийи-политиктиг, күш-ажыл, улаан-
болад, эстетика болгаш күш-ажыл кижиниңилгезин улам ийи
экижидир чедир алыр. Сагылга-чүрүмү, организациястыг чо-
рукту быжылгаар, бүүдүг калык чаагай амьдыралды база
дыштанылганы тургузар дөдөн деннелин күөсүдир. Куль-
тура бажыныларын, клубтарын, кызыл-булуннарын, библиоте-
каларын, кинотеаттарын, музейлерин, култуура болгаш дын-
танылга парктарын, спорт залдарын болгаш шөлдерин, ста-
дионнарын ажыгы кылар ажылдаар. Солугурагынын аайы-
биле сокуруктар калык жышшынын, клубтарын, техни-
ка база улаан чогаалыга балтумперин, спорт сепилерин не-
мөй тургузар. Бот-тыныгыр чогаалыгын массалыг хөг-
жүлүр, чогаалчыларын, чүрүкчуларын, композиторларын,
театр болгаш филармония коллективтеринин тургузуу тууар
чогааларын идея-ураан-чечен деннелин бедир, чонну
култуура хандырылаанын оларын киржилгелерин ийишкөй-
жидир.

Калык камгалал органнарын, медицина албан черлерин эки-
жидир-профилактика дуулаанынын шынарын экижидир
база култууразын бедир, бүү чонун чыл бүүдүргө ас-
пансеризациянын үе-чалалыг чорударына үнүлүлүш, меди-
цина хандырылаанын сайыраңгайлаштыр, ийи база чаштыг
калыктын камгалалын күөсүдир.

КӨДӨЗГӨ ШӨФ ДУЗАЗЫ

Үлетпүрүн, туудуг

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ - АЖЫЛЧЫ АЛДАР

№ 1 (125) январь. 1986 ч.

Утундурбас оттуг чылдарның хуннеринде КОМИССАРНЫҢ ДЕМДЕГЛЕЛЕРИ

Дайынның калдыг дошкун хуннеринде бисти дөртөн ажыг чыл аңгылап турар. Ынчалза-даа хоочуннар чу-ну-даа утпаан. Олар бистин чоңуун эрес-дидим чоруунун, каржы болгаш ершөөл чок дай-ын-биле совет кижилерини каттап-таттырмас мээ-дырлыг демиселинни дугай-ым сагынмышаанар. Ылан-гыя оттуг чылдарны доку-ментилери, чагаалары, хун демдегледери эн үнелиг. Оларда нийти, байдал эвес, э боттары долгандыр болган болушкуннары кижилер бижип турган. Мээң холумда шак-ла ындыг документ — «Демисел» партизан отряды-ның комиссары Василий Ди-видович Манюковтун дневни-ги бо. Ол отряд дөртөн үш чылда мээң командирлар тур-ганым Воронкин бригадга боттап турган.

Картон-биле даштап каян кылган кыдырашты ажи-ора, уузу, суук хадыңнарын бүртүрүлгүн бистин кыры-мыска сыйдырамып турган даажын, шаап халдап «баа-аткаарлап, фашистерни сым-ба берип, эш-өрүстүтү көр-жүдүп турганымын сактып ор мен. Саргара берген са-зыннарда карандыш бууду-дай шөйтүгөн одуругларда дайын-биле демиселин оло-

ла олчазан кестүп кээр-дир. «Дневник чүмүң-биле а-лган деп бодап ор силер? Немес дил словарида, Ын-ча шүптү бежен сөс бижит-тинген. Партизаннар эң чу-гула өстөр: «Чурттаар азы өдүр», «Чит азы тур», «Чу-гаала», «Чесөөң сал», «Дү-жүп бер», «Холун кидүр»... Дневникти 1944 чылдын февраль 1-ден эгелеп дозу-руп эгелем. Дараазыда хунде кылган бижилгеден: «Василий комиссар беле-леткээр-биле даң бажым. да-ла ажилдап кирипкен бис. Горбонина, Пасеки, Красно-суурларже агитаторлар чо-руттуган» — деп, оларны фамилияларын чыскап каан. Манюков база олар-биле бол-ган. Сөс баа-ла чепсек...

Чүгүртү юмчуларга, эл-дегит сагындырар демде-гел: «Нистановичи суурже алыттын чүге дедир эгитти-мээн Захаровтан тодара-дыр...»

Партизаннар чогуунда суурларны тараачыларын-дан дуаа дилеп баа-ла челе-бөр. Алыттарын, шапканын ая турганар. Ол дөртө, эн-не чутула аларган таварыл-гада болур. Ындыг таварыл-галары комиссар контроль-га шыгып туруп турган. Бир демдегледен кычтс-

ла тайбын үс сагындырар: «Часки тартыган долу кан-дырар-биле кемчегерлер дай-рыл алыр...» Оон уткалы-мынды. Белоруссиядан не-мстерини үндүр сынырып турганын сөөлү хуннези. Тараа тартырып оралдашкан тараачыларын артили не-мстер туруп ап, шапкылап, часки тартылаа шапкылап-чыны бар-ла арзаны ажы-лап турган. Арыг чогуунда суурларже немесер эрттер-бес дөңи камгалады шын-гыраткан турган бис. Та-раачылар боттары баа-ла сөрмечилди кошкатып-беле бир экинче боозуп, ө-көзгө тараалыг шоодайын чүктөп алыр турган. Комис-сарларын «кемчег алыр...» деп бижээниги, арыг дай-нын операциялар-биле дөңсө тартылыш шынарлыг доозарыны дугайында за-йынчыларга-да, тараачы-ларга-да сийир утадып турганымын ужуру ол.

«1-ги болган 3-кү рота-ларын дайынчылар догу-дуртукчуларын кошкан ажилыга хокудап турар: политзаключенных сур-улар дугайында илеткел». «Май бир» роталар дугайында илеткел. «Май дөрт» дайынчы даага ку-судеженин үзүндө амы-ты-ныдан чарыган 1-ги рота-

нын дайынчысы А. Масков. ту көржүтүтүсү. «Салбыр командир А. А. Коломий-чук өлүрткен, партизан Ва-Захаров балыглаткан...»

Хуунда Коломийчук-даа, Захаров-даа база Масков-ту-даа сагынмышаа-даа, бо одуруглары номчааш, олар-нын дайынчыны минаамыг часты бергенин сактып кел-дим: гитлерчилер бистин турар деписазарыны бута-лаш, партизаннарны ажил-чорудулганы тодаралар бо-дан. Ынчанга отрядтын комиссарлары мээң сөктүрүп турган болгаш ону катти-жышкыныкы командирлаа дөңсөп чүе.

Партизан отряды — нарын организм болур. Чамдыкта аңаа душ болган кижиле-каттыжып кээр, дайын шы-ныкканын-даа чорудулган боор. Ынчанга сөрмечиле-ди хун бүрү, шак санай кош-калып болбас.

«8.05.44. Партия хуралы. Фашист провокаторлар дугайында. Политдуртукчуларын баш удуу сагындырар. Актив-биле ажилды күштел-дирер».

Бистин хүрөөленишче ха-мылап киргеш, дайын аны-бүрү күтүп чуга-соот тара-дыры оралдыкы турга-даа, оозу түнөл чок кылдыр доос-туп каар турган.

«Удуу черден чүк аалды-мыс: октар, автоматтар, пу-леметтар — деп, ол демде-гел. — Отрядка 4 автомат, 1 пулемет, 16 мун октуг хо-ла берген».

Хей эвес-даа бол, биядлы ажылгаар болза ажыг улут. Дайынчылар он-боону камыг ажылгап, ону үнелеп эре-ген. Ол дугайын мындыг демдегел бадаткаар: «Ком-сомол хуралы болган. Салал: эелчегил шаар калдашкын-га болушун инициативаны көртүспөй, шүшпөн дайын-чыларны автоматты хавыр-гаш, эрес-кашпагай дайын-чыларга тыспыр. А демтилерге карабн бээр».

Мынды шийтирини оон-даа өскө отрядтарга үндүргөш керек кырыга боттандырып турган чүе. Чыскаал үзүндө кайы-бир дайынчыны ак-тиден автоматты дүжүргөш оон кожамызга тыспыр «ын-дыг чепсек эдилер эргени чаалап албаан сен...» дөңи ол. Ынчанга актиде авто-матты «салбас» дөңсө авто-матты дайынчы бүртүрү өң-дидим тулчурун кээр. Оон салдары партизаннарга ол хире улут турган.

Демдегелдерин хей ке-зи 1944 чылдын май-июнь-теинде болушкуннар. Кыска демдегелдер хү-

дөң хунче улажым турга-Саргара берген сагынмыш ка-рандаш-биле бижен одуру-гар туолууга кирип турган-мо-гаан, албар-самлар, кирип дайынчыларын карама, кы-зулдуу төмүтү кээр: «11.06.44. Дүңкенин бир шакта ту-ружуусу солур деп ший-тирелдиз. Буакооже кирер хире алардымыс. Дайын Лес-ники, Захаров суурларын эжелеп алган. Дөрт кокукта чөм чок. Дым баа чок. Дайынчылар пат могол-туру-кан. Бокум баа? арай дөң-ле бут кырыла тур мен. Аны агырым дургузума мич-чаар могол-туруушканын билбес мен...»

Ол үеде (май, июнь) хей каян чыгарган бис. Парти-заннардын хей кезин 50-дай-бышкын. Мен болум, кат-тыжышкын комиссары На-колай Перелечко болган оон-даа өскө командирлер, полит-ажылдакчылар база балыг-латкылаан. Ынчалза-даа бис бүтү-де бергелери шыдажып эргени бис.

Чүгүл 60 кмска үс дургу-зунда 300 ажыг эжелекти бистин терге алыр тыпкан. Ынчаар чурттап, демис-сежип чордуусу...

Г. ПОКРОВСКИЙ, Совет Эвелегини Маады-рм.

СИБИРНИН КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКТУ. Моторуг транспорттук адимжылар, танкистер, ракетчиктер болган оон-даа өскө тускы мергежидин дайынчылары боттарынын дайынчы мергежиян каттаалып саймрап-айжыдып турар. Күш-ажылчы болгаш мораль-ис-хосунду калдыгы хей-даа бол, бедик сөрмечилдик сагыла-чурунун, дайынчы баа-техниктиг тергиле белектерди си-биржи дайынчылардан шериг өрөдө-желе кичөөлөргө олар бедик медрес-ла.

СЭЗДЭ удуу дайынчы ажил-ажым-биле бедик түңгөлдери-биле харымлаар ужурул мен. Чөбүн ийн инеини алдым бо хуннерде была-лакан. Төрөө инектен-не хунде 5-6 литр чедир сүт саап тургаш, биргиз каварда-ла алган социалисттик хүдөө-гемни совет коммунисттерин удуу туулганын ажитты-нар хунуңу бүдүтүмдө күү-селерин база бир ажил хүн-үңү шалыны Тайбың фонду-зунче шилчидерин хүлөөлүп тур мен — деп, коммунист хоочун саанчы Екатерина Дажы-Серенова Ондар чуга-лаан.

Ындыг саналды коллектив-те муракчы саанчы К. К. Монгуш берген.

Ферма коллектив эелчег-лит сөздүн ажиттыгар хунде күрөөгө 48 тона сүт дужаар каварда планы-нын 85 хуузу күсүдирин, Тайбың фондузунче 50 ру-блди шилчидерин шийтир-дөңсө.

Саанчыларын күш-ажыл-чы түлү — Тайбын програм-манын күсүдиринге немере-сүт-Хөл район.

О. КАЦ-ОЛ, Сүт-Хөл район.

СЭЗДЭ удуу социалисттик чаржы-кың чоруу турар үзүндө, дайынчылар арасында интернационалчы найырал улам быжыгып, бот-боттарын дөңсөйүп турар.

ЧУРУКТА: дайынчы ракетчиктер эл-чегит өрөдөжте соода.

А. КУЗЯРИННИН ФОТОЗ. СЭТА-ның фотохроникасы.

Дайын мурунда Ташхоор-тоелдиги кол архитекто-ру турдум. Тайбын, тургузу-чу күш-ажыл кижилерини сеткил-сагыны өрттүр. Дай-ын эгелем. Фрунзеде турган В. В. Куйбышев аттыг Шериг-инженер академиянын дын-нажыны алардым.

1942 чылдын декабрьдан эгелеп 70-ги армиянын 194-кү полугунун 162-ги адимжи ди-визиянын инженерин болган мен.

Мээң сагыш-сеткили ар-хитекторнун, тургузукчуун

сагыш-сеткили бузарыма, үзүрине удуу. Көзүртүлгүн, шериг объектилерин чаа төд-сир аргажок чугула турган. Тилектеги дүңсөлдүрүш азы ону иччээр кылып ужурул. Чамдыкта туруп тургузу-чу база таварып. Чы-жүзүргө, калбаа 40 метр хемин кежир көзүртүп дүң дургузула кылып дужаал ал-дым. Дайыннын кол күжү-нүң кырыга баар чыгыс-ла эрга ол.

Чудукту кайымы алмырар. Ол чоокта арга-арыг безин

чок. Колхозчулар мөңсө ду-залашкан.

— Бистин бажыңарымын бузуп алырар, эш командир. Биске кол чүе — дайынны дүңсөп не ажил тилеэри.

Көзүртүп дайыннын огу-нун алдагы туруп алган бис. Элең каш дайынчылар, са-пылар аңаа алыркен. Комис-сарлар черини даалгашы че-лишкенин күсүдиринген.

1943 чылдын июль 5—10 хуннеринде Курск дээрбөңгө болуп турган тулчушуннар үзүндө бистин полку тая-

кыга удуу камгалап тургу-туулаан участокке октапкан. Ууушу ийн километр шал-дун минаамы сөгөр даалга алгаш, «экспертиза» айыл-биле өлүм аравыңче сапыларым алгаш чорупкан мен...

Десис хемин дайылашшы-шаан кежеринге инженер хандыргызыма база ки-риштим. Новгород-Северск чогуунга болган тулчушкун-нарын уттуу черле шыдаас мен.

1944 чылдын күзүтүңге че-дир Львов челе берген турум-да: «А. В. Бабаховту Ор-

таа Азиянын шериг округу-че» — деп дужаал хемерте-тинген.

В. И. Ленин атты ший-утишкениге дайынчы тур-жугалап башкы херек «чир-ганы» Ташкентке келеш биядым.

Дужаал — хоойлу. Сенге даандырган аш сеткилди күсүдиринген башкы чүң-даа кылып шыдаас сен.

А. БАБАХАНОВ, курамында капитан, про-фессор, ТашПИ-нин архи-тектор, факультетинде са-фахра өргөлчизи.

ЧОНУМ-БИЛЕ КАДЫ

Эртем-билит чок-даа бол, хурал-сугалаа чыл калбас, кой-инитини ажил-херэе доңсө амыр-дыжы, шиттар хирин-даа уттулар, калдыг-да-бир ажилды ушкартаа-башкарган чорур — ачам шмаа ындыг чаныг киж.

ССРЭ-де удуу дайынчы ажил-ажым-биле бедик түңгөлдери-биле харымлаар ужурул мен. Чөбүн ийн инеини алдым бо хуннерде была-лакан. Төрөө инектен-не хунде 5-6 литр чедир сүт саап тургаш, биргиз каварда-ла алган социалисттик хүдөө-гемни совет коммунисттерин удуу туулганын ажитты-нар хунуңу бүдүтүмдө күү-селерин база бир ажил хүн-үңү шалыны Тайбың фонду-зунче шилчидерин хүлөөлүп тур мен — деп, коммунист хоочун саанчы Екатерина Дажы-Серенова Ондар чуга-лаан.

Ындыг саналды коллектив-те муракчы саанчы К. К. Монгуш берген.

Ферма коллектив эелчег-лит сөздүн ажиттыгар хунде күрөөгө 48 тона сүт дужаар каварда планы-нын 85 хуузу күсүдирин, Тайбың фондузунче 50 ру-блди шилчидерин шийтир-дөңсө.

Саанчыларын күш-ажыл-чы түлү — Тайбын програм-манын күсүдиринге немере-сүт-Хөл район.

О. КАЦ-ОЛ, Сүт-Хөл район.

Дайын мурунда Ташхоор-тоелдиги кол архитекто-ру турдум. Тайбын, тургузу-чу күш-ажыл кижилерини сеткил-сагыны өрттүр. Дай-ын эгелем. Фрунзеде турган В. В. Куйбышев аттыг Шериг-инженер академиянын дын-нажыны алардым.

1942 чылдын декабрьдан эгелеп 70-ги армиянын 194-кү полугунун 162-ги адимжи ди-визиянын инженерин болган мен.

Мээң сагыш-сеткили ар-хитекторнун, тургузукчуун

сагыш-сеткили бузарыма, үзүрине удуу. Көзүртүлгүн, шериг объектилерин чаа төд-сир аргажок чугула турган. Тилектеги дүңсөлдүрүш азы ону иччээр кылып ужурул. Чамдыкта туруп тургузу-чу база таварып. Чы-жүзүргө, калбаа 40 метр хемин кежир көзүртүп дүң дургузула кылып дужаал ал-дым. Дайыннын кол күжү-нүң кырыга баар чыгыс-ла эрга ол.

Чудукту кайымы алмырар. Ол чоокта арга-арыг безин

чок. Колхозчулар мөңсө ду-залашкан.

— Бистин бажыңарымын бузуп алырар, эш командир. Биске кол чүе — дайынны дүңсөп не ажил тилеэри.

Көзүртүп дайыннын огу-нун алдагы туруп алган бис. Элең каш дайынчылар, са-пылар аңаа алыркен. Комис-сарлар черини даалгашы че-лишкенин күсүдиринген.

1943 чылдын июль 5—10 хуннеринде Курск дээрбөңгө болуп турган тулчушуннар үзүндө бистин полку тая-

кыга удуу камгалап тургу-туулаан участокке октапкан. Ууушу ийн километр шал-дун минаамы сөгөр даалга алгаш, «экспертиза» айыл-биле өлүм аравыңче сапыларым алгаш чорупкан мен...

Десис хемин дайылашшы-шаан кежеринге инженер хандыргызыма база ки-риштим. Новгород-Северск чогуунга болган тулчушкун-нарын уттуу черле шыдаас мен.

1944 чылдын күзүтүңге че-дир Львов челе берген турум-да: «А. В. Бабаховту Ор-

таа Азиянын шериг округу-че» — деп дужаал хемерте-тинген.

В. И. Ленин атты ший-утишкениге дайынчы тур-жугалап башкы херек «чир-ганы» Ташкентке келеш биядым.

Дужаал — хоойлу. Сенге даандырган аш сеткилди күсүдиринген башкы чүң-даа кылып шыдаас сен.

А. БАБАХАНОВ, курамында капитан, про-фессор, ТашПИ-нин архи-тектор, факультетинде са-фахра өргөлчизи.

Чогаалчы болгаш үе

РАСУЛ ГАМЗАТОВ: «Ёзулуг поэзия кезээде лириктиг болгаш хамааты утка-шинчилиг болур»

«Мен Дагестан чурттуг кижимен дээрин бо делегейге дигиригиле келген мен. Дагестанга чаа-чаа чертерин «желеп» бээр-биле келдим. «Желеп» политиканы чүгүле шүлүк чогаалына чыгыш-шароон чүгүле — деп, Австрия чурттуг билингитер шүлүкчү Расул Гамзатов чугаалап турар.

Бөгү Гамзатовту чүгүле Дагестан эвес, а бүгү Совет чурт бодуңу шүлүкчүлүк кылдыр санап турар. Оон шүлүк чогаалын даштыкыла калбаа-биле чогулдур, парад турар. Ёзулуг талаңт мым — аныч-бүрү нациянын улаустарына билингитер, оларын сөгүш-сеткилин илеретип шыдар болур.

Болушкунарын корту-буле илеретип, бичин уруулар дег чыныг болгаш чыгыш-шароон сөгүш-сеткилин, кезээде баштапканын чогуур — Гамзатовтун чогаалын ажыл-жигиң кол шынарларын мидик. Баз бир кол чүлү — оон нациялар хайыргы, социалыг утка-шынарлар шүлүктерин автор болуп турар. Гамзатов азыр ёзу-биле болуп, бижип чоруур, а өшпөс ол дег чогаалдык кижини кол дөзү — оон эки билди. Бөгү кезээде мина чоруур — Дагестаннын аас чогаалдыр.

Гамзатовтун шүлүктерини омурун бурттуг чедип чыгып болгаш билингитер. Шүлүк дээр, чонга бижитини болгаш, мичиңаш чонга билингитер болур жуурап дээрли ол демделген. Шүлүкчүлүк чон бугураар. Олар шүлүк чогаалында мичиңаш дээр болгаш, мичиңаш оларын мегелеп болбас — деп, Гамзатов немей чугаалап турар.

62 харлыг шүлүкчү бөгү 50 ажыг номнарын автору, а ол 40 ажыг чыл дургузучу, а литературага ажылдаар. Чон болгаш курне оон чогаалдык ажылын бедиң-беле үнелген — ол эң чыгыш-шароон шүлүкчүлүк — Ленин болгаш СССР-ий Курне шүлүкчүлүк лауреад. Социалиг Күш-ажылдын Медалы, Дагестаннын улустун шүлүкчүлүк. Ол-ла бүгү ат-аларын Расул Гамзатов чүгүле бодуңу чедип чыгып дег санаарына чыгыш-шароон. Ол эң кезе-чараш, ыры сипикке чуртла турттуңу. Шүлүк чогаалы оон бодун ийелген (Гамзатовтун аламы — Дагестаннын билингитер шүлүкчүлүк Гамзат Палас).

Расул Гамзатов-биле чыгыш эвес уеда учурашкан, чугаалашкан мен. Ам база мени айттыргаларыга харыс бөөрине ол чыгыш-шароон.

Шүлүк чогаалынын кол темаларын чугаалап көрүрүм.

Кол темаларын — Героизм чурт, Хероизм кижиге, Билишкыл. Оларын аразында кызыгарын тодаралары бе-ани берге. Чыгыш-шароон, Та-

КОНКУРСТУН ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРГЕН

Тыва АССР-ин Журналистер эвилелин, Бүгү-эвилелин бойдус камгалал нийти-делин, республик органи-зациянын, Тыва АССР-ин Арга-ыш ажыл-агый минис-терствозун, Тыва АССР-ин Министрлер Чөвүледи-нин чамында Аныч-бүрүлүк бодус камгалалын тала-зы биле материалдары дөзү (200 рубль түңүгү акша шаңналы болгаш Хүндүлүк бижик).

мактал шаңналы — «Шын», «Тываның аныкта-ры» солунарнын редакция-ларына, республика радио-зунга (75.75 рубль түңүгү акша шаңналы болгаш Хүндүлүк бижик).

авторларга: бирги шаңналы — «Ту-винская правда» солуңуң редакторунуң оракаччы О. И. Гаврилова — бойдус камгалалын талазы биле бөлүк материалдары дөзү

К. М. Аракчаа бойдус камгалалын хамарыштыр чечен чугаалары болгаш чүгү-дери дөзү.

мактал шаңналы (25-25 рубль түңүгү):

Кызылдың педагогика ин-ститудун башкысы Э. Т. Конгарга, «Тываның анык-тары» солуңуң килдиз эр-гелекчи Н. С. Эркенге, «Тывинская правда» солу-нуң фотокорреспондентин В. Н. Савиникка, Тыва АССР-ин ИХМ-иниң арга-зыг камгалалын талазы биле улут инспектору С. А. Залудикке, геолог В. А. Га-равенкога.

Конкурстун шаңналын ав-торларын Бүгү-эвилелин бойдус камгалал нийтиле-рин республика чөвүледи-нин президиумунуң Хүндүлүк бижиктери-биле шаңнаар.

ТВ

ЯНВАРЬ 31-ДЕ БИРТИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.45 — Хөгү-старттар. 9.30 — «Кым-лаа чуртун күзөз». Уран-чечен фильм. 11.10 — 11.15 — Ме-дээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Генотар». Док. телефильм. 15.10 — Орус чу-гуа. 15.40 — Шымдыраа школа-ны. 16.10 — «Эрмитаж». Бу-руңу Грециянын уран чүлү. 16.50 — Урууларга фильм. «Джульбар». Уран-чечен фильм. 18.00 — «Азы-биле чугаа». Калинин хоорайнын телекөрүктөрүнүн айт-тылдарына политиктиг та-ймырларын В. П. Бекетов харылаар. 18.40 — Бөгү дегелейде. 18.55 — Баскет-бол. Европа чемпионнарын кубогу. Хероизм. ЦСКА — «Стад Франс» (Франция). Эр улустун. «Олимпия Сим-ия» (Италия). «Жалгы-рис» (Каунас). Италияла дамчыдыла. 19.45 — «Дем каттыктыла». Тележурнал. 20.15 — Фигурулуг чунгу-лашкыга Европанын чемпи-нады. Хероизм. Хөгү-старттар. Данияла дамчыдыла. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Хөгүл оолдар». 22.45 — Бөгү дегелейде. 23.00 — 23.35 — «Телекөрү-чүлериң спутниг».

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнасти-ка. 8.15 — «Камеи-Поло-ский». Док. телефильм. 8.35: 9.35 — География. 8 класс. Төп район. 9.05: 13.45 — Ан-гли дыл. 10.05 — КИПУ сур-гуулардыга. Нийти биоло-гия. Чайгаар болгаш кылы-мал шилде. 10.35: 11.40 — География. 5 класс. Хемнер болгаш халдар. 11.05 — П. Тичианың поэзиясы. 12.10 — Төгү. 7 класс. Степан Ра-завинин уаурулугу-биле та-раачын дайны. 12.40 — Зоо-логия. 7 класс. Куштарын амыдыралында сезонуг бо-лушкунар. 13.05 — «Крым этюды». Эртем-таймбыртыг фильм. 13.15 — «Билир-бол-гаш кылым бил». Школачы-ларга эртем-таймбыртыг дамчыдыла. Автор болгаш дамчыдылган чоралар кижиге — РСФСР-ин уран чүлүчүлүк аалдарыг амы-лаачысы С. М. Ямников. 15.00 — 15.10 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Док. фильм. 18.35 — «Бистин» аалчыларымыс. Дамчыдылага Хакасиянын литератураның болгаш уран чүлүчүлүк телекөзүлери ар-жиге. 19.05 — «СЭКП-ин XXVII съездинин далаалы». «Идегел». СЭКП-ин XXVII съездинин далаалы. Эрен районун «Чаа орук» сохтохунуң директору Д. Б. Чопуңуң дугайында кино-очерк. 19.20 — Телемедээ-лер. 19.30 — «Азия төмү». Медээлер. 19.55 — Чаралалар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уду-нар, чаштар». «Криенилек болгаш Вахмурка». Мульт-фильм. 20.15 — «Тудуг бол-гаш архитектура». Киножур-нал. 20.25 — «Мурнуу Аф-рика: хосталганын суламы». Телеочерк. 21.00 — «Уе». 21.35 — 23.35 — Делегейин музика культуразынын эртен-ниенде. Буруңу орус му-зыка. Д. Бортинский опера-зы. «Алди».

Республикага биче булуттар, хар чабас, хатны күжү кошкан.

Дүне 35—40 градус, чам-дык районнарга 26—31 гра-дус соор.

Кызылгада эдир булуттар, хар чабас, хат кошкан. Дү-не 36—38 градус, хуауе 23—25 градус соор болур.

Азотурктарга хар чабас, хат кошкан. Эртенги ша-тарда болгаш дүне туман-наар, көстүр 1000 метрден ашпас.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ТАЙГА СТАНЦИЯГА

АК-ДОВУРАККА БОЛГАН МАРГЫЛДААЛАР

«Тыва даг-дугу» комби-наттыг профилей комге-диниң шаңналы дөзү Ак-До-вурак хоорайнын стадиону-га хоочуннар аразында мя-чиге хоккей маргылдаанын (35 хардан өрү намыз-ла) республикага бир дугаар эр-тирген.

Команда талазы-биле Зир-ги черин «Барлык» сохтохун Аксы-Барлык салбырын-ин, ийгилиги Ак-Довурактың, үшкүзүн Бай-Тайга райо-нуң командалары элөөнер.

Профилей комгедин эң эки халдакчы дөзү Май-оол Салчака (Бай-Тайга, 46 хар), эң эки камтаагыч дөзү рундичи «БелАЗ» чо-лаачы Анатолий Багдыра-база эң эки аратар дөзү Ак-сы-Барлыктын ойнакчысы Сарыг-оол Ооржакка тузай шаңнааларын тыгыскайла.

Аныктар ортузунга ма-чиге хоккей непердигерин улу-хуузуң кирип чоруур дөзү Аксы-Барлык суурла-чолочаы. Кай-оол Хоуми-нука, Ак-Довурактың № 3 профтехучилинининиң мас-тери Михаил Ховалыг олар-га хүндүлүк бижиктерин ты-гыскайла.

Күш-култура коллектив-териниң аразында барын та-лакты зоналыг волейбол мар-гылдааы Ак-Довурактың спорт комплекзининиң элэни-ге болуп эрткен.

Эр улустардан бирги чери «Барлык» сохтохун, ийги-лиги Ак-Довурактың арыга-ла.

Тилекчи болган коман-далар республиканың күш-культура коллективтериниң бирги чери дөзү маргылда-зынга удаас киржирлер.

А. БЕЗИН-ООЛ.

ЧУРУКТА: маргылдааның киржикчилери.

О. ОХЕМЧИКТИН фото-зү.

УШ ХУН УЛАМЧЫЛААН

Пионер дружиналарынын аразында таңчыл болгаш чылдың-на эртип турар «Ак-терге» шаңналы дөзү шымдыра маргылдаанын Кы-зыл хоорайга үш хүн урга-чулээ доозулган.

Анаа 13 райондан болгаш Кызыл хоорайдан коман-далар ий болгаш чараш а-лаш ойнааңар.

Бирги бөлүккө Тожу райо-нуң командалыг эгезинен тура эки ойнаа-даа, 1985 чылдын республика чемпи-ону Чыраа-Бажының коман-далыгына түңилгенде утгар-ган.

Ийги бөлүккө Кызыл райо-нуң, Барым-Хемни-тин, Бин-Хемини, Улут-Хем-ниң база Кызылдың коман-даларына бөлүтүн чемпион болуру соолуг хүге чедир-ле илерейиң тургун. Түңгелде, Кызыл раён биле Кызыл хоорайнын командаларынын саңыра кай-ымы-лаа 21.5 бооп, деңгее-геринен. Ийи командалыг ойнакчыларынын аразында учуражышынын түңгелде, тилгелген Кызыл-дың № 15 школазынын пи-онер дружинасына тыгач-кан.

Кызыл районунуң Сүчлак школазынын өөреникчилери Тожунуң командалыг 4:1-ге тигилээ, үшкү чери элөө-нер. Хууда бирги чер дөзү шыраак ойнаан анык шы-дыраачыларын база демде-лээ. Д. Демчик (Чөөн-Хем-чик), М. Зигейбен (Тожу райо-на), Е. Салчак (Каз-Хем), В. Оордук (Бин-Хем) болгон О. Суужак (Кызыл райо-на) халдар айы-биле тилекчи-лер болулаңар.

Тигилээ командалар ком-сомол обкомунуң диплома-ны, вымпелдери-биле шаң-нактылаан. Халдар айы-би-ле шылаарын шыдыраачы-ларга хүндүлүк бижиктер, ертенки белектерин тыгач-кан.

Бирги чери алган коман-да школачыларын чаа-зы даштаңылганында Ангарск хоорайга Сибирь зоназын-ин маргылдаанын барып кир-жир.

Н. ШИШИГИЯ.

КӨӨРҮ БАКСЫРААН КАРАККА ПРОФИЛАКТИКА

фаркт (артериялар чымыр-пы азы олар дугланганда хан эргилдизиниң соксары) азы мөжжө хан чүгүрери дөзү чергелиг санап турар. Чүз дээр, бо таварылгаларын кайызында-даа хан эргилде-зиниң үрелишкенин болган. Каракка хан дамырларын оруу болгусура азы хан эргил-ден чептестээр, бир дуга-ларда карак шооу болгаш көрүлгө нервизин урелир. Чам-дыкка карактын көзүлбө-төрү хан секундада ургу-чулээ болгаш ол карактар шооуңуң артериязы күштүг чымырланды аңгал баар. Бичалазжон көзүлбөстөн карактарын көстүр кылдыр эр-нээр беге. Моон кол-ла чыдагыны — хан болгусура ийикпе азы артерия дамы-рында хан дестелерге ыңап баар, ол бүгү хан эргилдизин дүй туруптар. Тускай херек-сел-иниңгениң бадтыкп турары: эмчи хайгаралында турар кижиниң карактары-ның шооу болгаш көрүлгө нервизиниң жамы дык иле, оларын өңү артында куура-баар болур. Моон уламчы-лар карак шооуңуң элемен-тилеринче хан эргилдизин үзүктелгенде, чырык хү-дээр азыр шинөөзин чидирер. Оон минута буртуңда аарыг күштелги, согурарыга че-дирер...

Карактарга хан эргилдизин күштүг урелириниң чы-дагыны — организмде са-налымыс нийти аарылардан аңгыда, кылыктанымда, моал турупканында, арга-лашкында база хамаар-жыр. Карактар шооу баксы-раан таварылгада эмчиге дүргөн барганы дээр. Чүгө дээр, эмчиниң дүргөн дуа-зы аарыгын чогуур үеинде сегидеринге ийилгин. Улут хоорайларда «Дүргөн дуа че-дирер» стационалын эмчил-дер бажычче чалаар. Ол эм-чилер баштайгы дуазын че-дирген соонда, тускай спе-циалист эмчилериниң кабин-еге экирер. Бир эвес карак-тарын хан эргилдизин үрел-генин тодараткан болза, до-раан эмчиге чытырар.

Карактарын дамырлар чымырларын болдурбазы-биле нийти аарыларын чогуур үе-инде тодараткан, эмнээр. Эмчиниң сүмези аарыг кы-лашкыны сагышыаан,

Редукциянын однези:

667000. Кызыл. Шетиники болгаш Кравченко кудумчузу, бажыг № 3. Телефоннары: редакторун 2-24-63, редакторун оракаччыларын 2-35-24, 2-23-54, чарыскалалыг секретарын 2-23-35, секретарын 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузу килдистерин 2-37-13, чаага килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; келээ айма-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45.

Солун неследя 6 катан үнер

Чыгыг № 3222.

АДАЛАР ЧЫЖЫ

Самгалдай ортумак шко-лазында адалар чыгып кел-ген. Анаа эге класстарга эр-ге-хоойла кижизидилгенин дугайында бөсөданы проку-рорун оракаччыны Г. Шог-жал кылган. Ог-бүгөө уру-лар кижизидилгенин ады кижиниң ат-алдарынын, оон ролюн дугайында чугаа болгаш. Арга шипстериниң эки тура ниятилериниң рай-он организациянын хан-рыскалалыг секретары С. Байыр-оол аңаа чүе чугаа-лаш, арга шипсе, калдык чаагай амыдыралды, ыла-пы азы-той кижизидилге-нинге, кайы хире ролюд болурун овалал демделгени, М. ТИРЧИН.

УЛУСЧУ ТЕАТР ШИИЗИ

Эртен чылдың түңгел-бизе Эр-Барлык Кудуру-бажыны районта тилекчи болган. Во хүнереде Кудуру-бажынын улусту теат-ры К. Чап-оолдун «Вагай-оол» деп тоол-шинизин белек-кеп эгелен. Шиниң тургус-кан режиссеру Ч. Куулар, бот-тызынгар келээ артистер А. Давалаан, В. Оутгап, бажыг Г. Сендас болгаш еске-лер-да чедипкиниң ой-нап турарлар.

Б. СААЯ. Барлык-Хемчик район.

ТҮҢНЕЛГЕ КИИРИШТИРЕР

«Тоора-Хем» сохтохун т-хүнде коллективтер аразы-ны бот-тызынгар уран чүлү көрүлдэе чоруп турар. Суб-бота саңында кайы-бир кол-лектив таланттын бараалга-дып, концертти көргүзөр. Аас ортумак школазын коллектив чоокта чаа ко-перт көргүскен. Концерттин Тожу район.

Эмчинин сүмези

Хертен кижиниң карак-тарын көрү баксырай бер-ген. Эмчиге көргүзөр тургаш, «эрте бээр чалаасы» дөзү «эрте-биле үнелгит үени эрти-рипкен...

Карак аарымы азы-бүрү, оларын аразында карак-тарын хертен баксыраары овалыг чери өлөп турар: ол колдуанда хан дамыры-нын бажышкыны улут бол-гаш атеросклероз аарыг кы-дыр, чамдыкка хан дамы-рынын бажышкыны чыас-чыгир, хан аарыгтыг улуска тыптар.

Окулатер карактарын көртүңүг баксыраарын и-